

Enciclica Sinodului conține 130 de referințe biblice și peste 30 de referințe patristice și imnografice (p. 111), ceea ce este o dovadă a autenticității lor conținut ortodox. Consiliul Mondial al Bisericilor este amintit de șase ori, iar „mișcarea ecumenică” de cinci ori (p. 111), ceea ce arată dimensiunea ecumenică modernă a Sinodului. Valoroase mi se par de asemenea și comentariile autorului pe marginea principalelor teme ale documentelor Sinodului și detaliile oferite cu privire la discuțiile pe marginea unor termeni sau a unor teme de doctrină și practică. Astfel aflăm detalii despre discuțiile purtate în jurul noțiunii de „persoană” (p. 47-48), a postului înțeles ca „icoană a viitorului” (p. 53-54); a căsătoriei (p. 74-75) etc. Comentariile personale ale autorului relevă seriozitatea cu care s-a pregătit pentru acest Sinod. Aceste comentarii cuprind numeroase apeluri la trecutul istoric și la experiența Bisericii cu privire la sinodalitate, precum și la reflecțiile marilor teologi ortodocși ai secolului al XX-lea. De asemenea autorul nu ezită să-și prezinte opinia personală cu privire la anumite chestiuni delicate. În primul rând înțelegem din volum că Preasfinția Sa s-a numărat printre episcopii care au dorit participarea Bisericii sale la Sinod. Pledoaria sa a fost rezumată în capitolul *De ce ar trebui să participăm la sinodul din Creta?* (p. 11-14; vezi și p. 92). Opinii personale sunt exprimate cu privire la absența celor patru Biserici Ortodoxe de la sinod (p. 73; p. 92-93); inițiativa – propusă de „Patriarhul român” și preluată de unii membri ai delegației sârbe – de începere a unui proces conciliar în cadrul Bisericii Ortodoxe (p. 86-87); receptarea sinoadelor în general și a sinodului din Creta în special (p. 97 și urm.)

Dintre documentele transmise Sinodului și publicate în volum cu litere albe pe fond roșu, merită amintită o „declarație” citită de episcopii sârbi Grigorie și Maxim (autorul), ambii slujind diaspora sârbă americană, a tinerilor sârbo-americani cu privire la post (p. 55-57). Acest document ar putea fi folosit, în opinia mea, ca mostră de discernământ ortodox astăzi.

Pozele publicate în micul volum nu sunt, din păcate, explicate. Cele mai multe arată prezența delegației sârbe la Sinod.

Fără îndoială că acest volum va intra în istorie ca unul dintre primele izvoare auxiliare pentru studierea Sinodului din Creta tocmai pentru că a fost scris la atât de scurtă vreme după ținerea sinodului și pentru că a fost scris de un participant membru al uneia dintre delegațiile Bisericilor Ortodoxe prezente la Sinod. Cu tot respectul pentru Preasfințitul Maxim, pe care-l cunosc personal și pe care-l apreciez foarte mult, impresiile Preasfinției Sale nu sunt cu totul neutre, ci reprezintă și, în parte apără, poziția Bisericii Ortodoxe Sârbe. În afară de informațiile despre chestiunea jurisdicțională dintre Biserica Ortodoxă Română și cea Sârbă descrisă mai sus, mai trebuie adăugat că între principalii contribuitori la Sinod nu este amintit niciun membru al delegației Bisericii Ortodoxe Române, în schimb – și pe bună dreptate! – doi membri ai delegației sârbești (p. 42).

Pr. Conf. Dr. Habil Daniel Buda

Răzvan Codrescu, *Introducere în Creștinism*, Editura Christiana, București, 2016, 471p. ISBN: 978-973-1913-91-9

Eseistul, poetul, dascălul, publicistul, (redactor șef al publicației „Puncte Cardinale”, redactor literar al Editurii „Anastasia”, director literar al Editurii Christiana) și alesul om

Recenzii

de cultură, Răzvan Codrescu, a înscris recent, în lunga listă de cărți publicate, până în prezent, și volumul cu titlul pe care l-am redat mai sus.

Acest volum, și nu este singurul dintre cele publicate, ne-ar îndreptăți să adăugăm la diversitatea de profesii, pe care le-a onorat, și pe cea de elevat cunoscător al istoriei și doctrinei creștine.

Dintr-o mențiune de pe a doua copertă a volumului reținem informația binevenită că actualul volum „a fost redactat în plin comunism, pe la jumătatea anilor 80”, dar că n-a putut fi tipărit decât după anii 90, dar și atunci nu integral, ci în serial, în revista „Puncte cardinale”, cu titlul „Curs elementar de religie creștină”.

Direcționat spre generația tânără, și nu numai, volumul pe care îl recenzăm reprezintă o excepțională sinteză istorică, doctrinară și de trăire a actului religios.

Primul capitol, intitulat: „Ce este religia?”, este segmentat în douăsprezece subcapitole.

În primele două dintre acestea, autorul abordează nu doar semnificația etimologică a acestui cuvânt – religie, ci descrie cu acuratețe și esența actului religios. Această esență este credința, pe care omul o dobândește prin auz și văz, adică prin mijlocirea propovăduirii orale sau scrise dar și dintr-o trezire interioară, dintr-o iluminare pe care o dobândește atunci când își îndreaptă cugetul spre sine însuși și se convinge că existența sa nu este întâmplătoare ci se datorează unui act creator, mai presus de fire.

Finalitatea actului religios, descrisă în cel de al treilea subcapitol, este îndumnezeirea omului, dar nu prin transformarea ființei umane în Ființă divină ci prin purificarea omului de păcatul neascultării, în care a căzut, prin ispită diavolească și prin angajarea lui de a progresa pe calea desăvârșirii sau îndumnezeirii.

Harul divin este energia care se revărsa de sus, prin mijlocirea Sfințelor Taine, și care îl ajută pe om să se elibereze de păcat și să-și împlinească destinul hărăzit încă de la creație.

Spiritul propice unei finalități a actului religios este comunitatea ecclesială, care însă nu exclude nici trăirea individuală.

Dinspre comunitatea ecclesială vin, spre fiecare credincios, dogmele sau formulările despre Dumnezeu și lumea creată. În spiritul acestor dogme, credinciosul sporește în credință și se întărește în trăirea autentică a adevărilor care alcătuiesc esența credinței.

În următoarele cinci subcapitole, autorul abordează probleme delicate precum cele ale manifestărilor parareligioase, respectiv ale mitologiei, magiei, superstițiilor și științelor oculte.

Alunecarea spre astfel de rătăcirii se datorează ispitei care nu încetează a se revărsa și astăzi, din partea celui care este dușmanul lui Dumnezeu și al oamenilor.

Capitolul 11, aflat în succesiunea celorlalte, la care ne-am referit, abordează o problemă de actualitate. Este vorba de legătura dintre religie, respectiv teologie, și filosofie. Din start, autorul precizează că teologia, care este sinteza doctrinară a religiei, nu poate fi confundată cu filosofia deși aceste două modalități de expresie a gândirii, simțirii, trăirii omenești au avut o întâlnire rodnică, religia, respectiv teologia, împrumutând din limbajul filosofic, mai ales platonice și aristotelice, expresii valorificate în formularea și sistematizarea noilor adevăruri revelate.

Dacă religia, respectiv teologia, își are originea în revelația dumnezeiască, filosofia se află în relație cu acțiunea mereu iscoditoare a rațiunii.

Dacă religia (teologia) pune accent deosebit pe trăire, nu neapărat pe cugetare, în cazul filosofiei, lucrurile s-au inversat. Dar nu trebuie să se înțeleagă că orice relație între religie (teologie) și filosofie ar fi exclusă. Autorul face referire la teologi creștini precum Fer. Augustin, Toma de Aquino, Nicolaus Cusanus și la filosofi români precum Nae Ionescu și Lucian Blaga care au găsit o cale de fericită întâlnire între religie (teologie) și filosofie.

Cu o abordare asemănătoare vine autorul și în capitolul următor (al 12-lea) intitulat „Religia și cultura în cadrul spiritualității” (p. 24). Dar și filosofia face parte din spațiul acesta extins al culturii. I se mai adaugă în acest saptiu și literatura, arta, știința.

Dacă religia se naște direct din descoperire dumnezeiască, cultura se întruchipează prin strădania minții omenești de a descifra tainele existenței.

Capitolul al doilea se intitulă „Universul Religiilor” și are șase subcapitole.

Primul subcapitol abordează problema „diversității manifestărilor religioase”.

Încă în finalul capitolului anterior, autorul formulează o concluzie cu adevărat importantă, în privința diversității religioase, și anume că vorbind despre diversitatea manifestărilor religioase nu facem altceva decât „să ne tăiem cu răbdare calea spre Iisus Hristos – Dumnezeu Cel viu și spre taina luminoasă a Crucii Sale” (p. 28). Cu alte cuvinte, scopul pe care îl urmărim atunci când ne referim și la alte religii nu este altul decât de a evidenția caracterul revelațional al monoteismului creștin.

Reținem din cuprinsul acestui subcapitol că există, în programa de învățământ teologic ortodox din țara noastră, și nu numai, o disciplină cu adevărat importantă și anume „Istoria religiilor”, disciplină în care este abordată problema „manifestărilor religioase ale omului, de-a lungul întregii sale istorii” (p. 29).

Între personalitățile românești de la care moștenim temeinice tratate de Istoria religiilor, autorul îi menționează pe savantul Mircea Eliade, pe mitropolitul Irineu Mihălcescu și pe pr. prof. Emilian Vasilescu.

În subcapitolul 2, intitulat: „Fondul comun al religiilor”, întâlnim afirmații care nu pot fi contestate și anume că ideea de Divinitate, sentimentul sacralului, dorința de depășire a condiției umane, nostalgia paradisului, apelul la rugăciune, la purificare sufletească și trupescă sunt prezente în toate religiile. Dar pretenția că cineva poate crede deopotrivă în Hristos și în Buddha, că învierea creștină este identică cu reîncarnarea indiană nu sunt altceva decât rătăcirii de la adevărul descoperit prin profeți.

Acuratețea cu care autorul abordează problemele, din acest domeniu al religiei, este vizibilă și din cel de al treilea subcapitol, intitulat „Revelația naturală și Revelația supranaturală” (p. 34). Ideea care se conturează cu claritate este aceasta: pe lângă revelația divină există și o așa-numită revelație naturală, adică o modalitate de recunoaștere a supranaturalului din cele naturale, a Creatorului din creația Sa. Textul din Rom. 1,20, care sună astfel: „Cele nevăzute ale lui Dumnezeu se văd de la facerea lumii, înțelegându-se din fapte” este sugestiv în această privință. Numai păcatul poate să întunece în așa măsură mintea încât să nu poată sesiza frumusețea, unitatea și valoarea creației, trăsături rezultate din atotînțelepciunea și atotputernicia divină.

În subcapitolul 4, autorul abordează problema „tipurilor de religii”. Reținem din acest subcapitol că o primă categorisire a tipurilor de religii ar fi în religii naturale și religii

Recenzii

supranaturale sau revelate. În privința primelor, a celor naturale, autorul vine din start cu precizarea că acest tip nu poate exista, atâta vreme cât orice religie implică un cât de elementar raport cu Divinitatea.

Ca atare, mai corectă este categorisirea religiilor monoteiste, dualiste și politeiste.

Face referire autorul și la un tip de religii imanentiste, care concep Divinitatea ca fiind immanentă, adică „interioară și contingentă” acestei lumi. Mai precis, fac confuzie între Creator și creație, între Ființa absolută a lui Dumnezeu și ființa lumii create. Imanentismul ar fi în conexiune strânsă cu emanationismul, teorie care susține că Divinitatea nu ar fi creatoarea din nimic a lumii, ci ar fi emanat-o din Sine Însuși.

Evident că monoteismul este tipul de religie adevărată, atâta vreme cât Dumnezeu este unul în ființă.

Religiile monoteiste respectiv iudaismul, creștinismul și islamismul sunt prezentate pe larg în cel de al cincilea subcapitol.

În privința creștinismului, autorul vine cu precizarea că ocupă primul loc între toate religiile lumii, întinzându-se pe întreaga suprafață a globului.

Dar nu doar extensiv, ci și spiritual, moral și social depășește alte religii.

Dogma trinitară este temelia credinței creștine, redată în termenii cei mai clari în Simbolul niceo-constantinopolitan.

Ultimul subcapitol (al șaselea), al acestuia al doilea capitol, din tratare, se întitulează: „Homo religiosus și starea spirituală a lumii moderne”. Este vorba de un text de o impresionantă consistență.

Din start, autorul lansează ideea că „Divinitatea este înăscută tuturor”, cu alte cuvinte, în baza înzestrării sale și cu suflet, omul are deschidere față de Creatorul său. Ateii nu sunt decât „ niște minți izolate și periferice în ansamblul cultural, spiritual al umanității”(p.65). Ei sunt făpturi lamentabile, pe care diavolul le-a biruit prin ispitele sale.

În privința stării spirituale a lumii moderne, autorul apreciază că este afectată ca urmare a preocupării excesive pentru „ a avea, a acumula și a consuma”. Există o adorație nebunească a deșertăciunilor, motiv pentru care , autorul face apel la o interogație din Sf. Evanghelie după Marcu (8,36) care sună astfel: „Ce-i folosește omului să câștige lumea întreagă, dacă își pierde sufletul său?”.

Cu cel de-al treilea capitol, autorul se întoarce la tema subsumată în titlul cărții. Expune aici: „Temeiurile și izvoarele creștinismului”.

Primul subcapitol se întitulează: „De la iudaism la creștinism”. Parcurgând cele șase pagini ce urmează după titlu, reținem că religia creștină nu este o continuare a iudaismului. Moștenește, așa cum vom vedea și din subcapitolele următoare, prima parte a Scripturii, adică Vechiul Testament, dar s-a conturat din start ca o nouă religie. Iisus Hristos născut după trup din neamul lui Israel, s-a născut înainte de veci din Tatăl. Este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, deoființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Întruparea Sa a avut ca obiectiv mântuirea tuturor popoarelor. De aceea, prin pogorârea Duhului Sfânt, s-a întemeiat Biserica, adică o altă religie monoteistă. El, Domnul și Mântuitorul i-a trimis pe Sfinții Săi Ucenici și Apostoli către toate neamurile zicând: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh și învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă” (Mt.28,19-20).

Recenzii

Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolească este casa lui Dumnezeu, în care se adună din toate neamurile cei ce primesc Botezul pocăinței și își orânduiesc viața după principiile adevărului, binelui, frumosului, dreptății și păcii.

Dacă Hristos, răstignit fiind pe Cruce, S-a rugat Tatălui zicând: „Părinte Sfinte, iartă-le lor că nu știu ce fac”(Lc. 23, 34) și noi trebuie să evităm greșeala antisemitismului.

Subcapitolul 2, al acestui al treilea capitol din tratare, este cel mai extins dintre cele patru subcapitole și chiar dintre toate subcapitolele celorlalte două capitole. Este dedicat Mântuitorului Iisus Hristos.

Autorul își fundamentează expunerile pe mărturii din Sf. Scriptură, prioritar pe cele din profeți și apoi pe cele din Evanghelii și celelalte scrieri neotestamentare. Parcurgând pagină cu pagină, acest subcapitol te alege cu senzația că lecturezi un acatist.

Creștinismul, afirmă autorul, își trage numele chiar de la dumnezeiescul său Întemeietor, dar și-a dobândit în egală măsură și puterea de a rezista în fața tuturor vicisitudinilor, tot prin harul și pronia cerească a Întemeietorului său.

Prin Hristos Logosul lumea a fost creată și tot prin El, Mielul lui Dumnezeu a fost izbăvită de păcat și moarte și va fi, de asemenea, condusă spre îndumnezeire, până la sfârșitul veacurilor.

Cel de al treilea subcapitol este dedicat Bibliei. Putem spune că avem aici un excelent capitol de Introducere, Istorie, Exegeză și Teologie biblică. Sunt menționate și edițiile biblice românești iar în final, autorul ține să precizeze că „toți Sfinții Părinți și marii înduhovniciți recomandă lectura atentă, pioasă și permanentă a Bibliei, pentru întărirea credinței, pentru luminare duhovnicească și pentru mântuirea sufletelor noastre.

Se încheie această a treia parte din tratare, cu subcapitolul 4, intitulat: „Sfânta Tradiție”, adică cu prezentarea celui de al doilea izvor de credință al creștinismului, plasat după primul care este Sfânta Scriptură. În fond Tradiția sau Predania au precedat Scriptura. Moise, primul autor scripturistic, a preluat multe din adevărurile biblice din Tradiția moștenită de la înaintași, precum au fost patriarhii biblici. A adăugat la aceste adevăruri cele care iau fost lui descoperite în Sinai și peste tot pe unde a călătorit.

Dintre confesiunile creștine, Ortodoxia este cea care respectă, în cea mai mare măsură, Sfânta Tradiție. Sfinții Părinți au acordat o mare importanță Tradiției, preluând din Tradiția apostolică mărturii, atunci când, în sinoadele ecumenice, au fost formulate dogmele.

Partea a patra din tratare se întitulează „Teologia mistică și dogmatică”. Este de reținut precizarea, pe care o face autorul, cum că dacă în capitolele anterioare au fost expuse „temeiurile și izvoarele creștinismului”, se impunea ca de îndată să se treacă la expunerea doctrinei creștine.

În pofida faptului că se poziționează în finalul cărții, această parte le depășește în valoare pe celelalte trei părți, dat fiind faptul că expune esența doctrinară a religiei creștine.

Sunt înșiruite și aici cinsprezece subcapitole.

Primul dintre aceste are ca obiectiv „Teologia mistică”.

Autorul vine cu o explicație a termenului „teologie”, precizând că acest termen de origine grecească este alcătuit din două cuvinte: „Theos”(Dumnezeu) și „Loghia”(Știință sau vorbire). Prin urmare, teologia reprezintă formularea sistematică adevărurilor despre Dumnezeu, în Ființa Sa și în lucrările Sale.

Recenzii

Cât privește „Mistica”, aceasta nu este altceva decât trăirea adevărilor credinței, punerea în practică a dogmelor.

În desfășurare logică, autorul aduce în discuție, în subcapitolul 2, relația între teologie și dogmă, precizând că și termenul dogmă este tot de origine grecească, însemnând hotărâre sau definiție. Dogmele sunt învățăturile de credință formulate de sinoadele ecumenice, între secolele IV – VIII și încredințate spre pază Bisericii.

Simbolul credinței niceo-constantinopolitan reprezintă o sinteză a tuturor aspectelor dogmatice ale creștinismului.

Urmează, în următoarele subcapitole 3-15, expunerea detaliată a tuturor dogmelor creștine, respectiv învățătura despre Dumnezeu Cel Unul în Treime, despre creația lumii nevăzute și văzute, despre om, o sinteză a creației, despre chipul și asemănarea lui Dumnezeu în om, despre omul paradisiac și omul căzut, despre mântuirea omului prin Jertfa lui Hristos, despre viață, moarte și înviere.

Ultimul subcapitol (al cinsprezecilea) este dedicat „Eshatologiei creștine”, adică transfigurării lumii acesteia, la cea de-a doua venire a Mântuitorului Hristos, când va judeca viii și morții și când se va pune început Împărăției celei veșnice, în care Dumnezeu se va preamări întru toți și întru toate.

„Iar despre ziua aceea și ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl” (Mt.24,36). Cu o astfel de mărturie scripturistică încheie autorul cea de a patra și de fapt ultima parte a volumului pe care îl recenzăm.

Dar mai există însă și o „Addenda” ce acoperă nu mai puțin de 176 de pagini.

Și aici avem o segmentare a textului în șaptesprezece părți, dar care nu sunt subcapitole ale unui capitol, ci o înșiruire de teme cu caracter catehetic.

Prima temă este dedicată numelor cu care Iisus a fost apelat în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Sunt consemnate astfel următoarele nume: Iisus, care provine de la verbul ebraic lehoșia și care se traduce cu a mântui. Prin urmare numele Iisus este echivalentul numelui „Mântuitorul”. Urmează apoi numele Emanuel, care se traduce „cu noi este Dumnezeu”, Mesia, adică Hristos, Fiul, Cuvântul sau Logosul, Domnul, Galileanul, Nazarineanul, Mirele, Mielul, Păstorul cel Bun, Rabi, Învățătorul, Noul Adam, Omul, Ichtyos (o sinteză a patru nume din limba greacă și anume: Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul).

A doua temă este dedicată „Preasfintei, Preacuratei, Preabinecuvântatei, Slăvitei Stăpâna noastră de Dumnezeu Născătoare”. Sunt selectate aici date scripturistice referitoare la Maica Domnului.

Următoarele două teme au trimitere la Praznicul și Icoana Bunevestiri, și la Praznicul Adormirii Maici Domnului, în Sfânta Tradiție și în iconografie.

„Crucea și semnificațiile ei” este a treia temă abordată. Reținem ideea că Sfânta Cruce este simbolul de căpătâi al religiei creștine și semnul sub care se legitimează creștinul adevărat.

Urmează alte cinci teme și anume: „Despre post”, „Despre rugăciune”, „Despre pomelnice, acatiste și sărindare”, „Despre dolii” și „Scurte lămuriri despre Sfintele Taine și Ierurgii”.

Cea de a șasea temă se întitulează: „Perspectiva creștină asupra familiei”. Din expunerea făcută de autor cu privire la familie, reținem că această celulă a societății umane „este

rânduită și binecuvântată de Dumnezeu încă din Rai, iar de la Hristos este restatornică prin Sfânta Taină a Cununii” (p.321). Importantă este și precizarea pe care o mai face autorul și anume că „Dumnezeu, în marea lui înțelepciune, a lăsat la îndemâna oamenilor două chipuri posibile ale sfințeniei vieții: sfințenia fecioriei sau asceza de tip monahal (pentru cei puțini) și sfințenia căsătoriei sau castitatea fidelității conjugale (pentru cei mulți).

Păcatul a produs, și în existența acestei instituții sacre, o criză profundă, care din nefericire continuă să se facă resimțită și astăzi.

Problema națiunilor, a naționalismelor și a conflictelor inter-etnice pe care o abordează autorul în studiul intitulat: „Luptători împotriva lui Dumnezeu”. Reținem ideea că națiunile există, cu toată coloratura lor etnică, prin voia lui Dumnezeu și ca atare colaborarea lor, în spiritul legalității, trebuie să fie principiul acceptat și respectat peste tot în lume.

Un text care evidențiază o stare dramatică, de care și poporul nostru a avut parte, în timpul dominației comuniste, este cel intitulat: „Ortodoxia românească și rezistența anti-comunistă”. Reținem din precizarea autorului că acest text a constituit prefața editorială a volumului colectiv „Sfinții închisorilor”, apărut la București, în 2014. Îl reproduce, în cuprinsul acestui volum, pentru a răspunde unor încercări răutăcioase, venite din partea unora de a discredita misiunea benefică a Bisericii Ortodoxe în viața poporului român.

Autorul readuce în atenția publică mărturii ale unor prestigioase personalități precum: Valeriu Anania, Ioan Bărdaș, Dimitrie Bejan, Liviu Brânzaș, Gheorghe Calciu, Nicolae Ciolacu, Mina Dobzeu, Nicolae Grebenea, Marcu de la Sihăstria și Zosim Oancea, care au publicat cărți în care descriu dramele pe care le-au îndurat slujitorii ai Bisericii, dar și simplii credincioși, ca urmare a abuzurilor dominației comuniste.

Nu uită autorul nici „Crucea laicului ortodox”, de care au avut parte personalități ale neamului nostru dar și simplii credincioși,

Cu tristețe constată autorul că, din păcate, prea puțin s-a acordat atenția cuvenită și recunoștința noastră martirilor neamului nostru.

În legătură strânsă cu problemele abordate, în textul la care tocmai ne-am referit, se află și un alt text, în succesiune directă, intitulat: „Problema iertării”. Autorul vine cu precizarea că așa cum pentru păcatele săvârșite credinciosul se prezintă la Taina Spovedaniei, tot așa s-ar conveni ca și cei care au săvârșit nelegiuiri față de Biserică, slujitori și credincioși să-și recunoască abuzurile și chiar crimele săvârșite.

Titlul generic al volumului a îngăduit ca în cuprinsul acestuia să se afle și un text referitor la „Erezii și secte contemporane”. Textul este caracterizat de autor ca „mic ghid de pază ortodoxă”. Găsim aici precizarea că este vorba de „niște grupuri eretice apărute în perioada modernă și contemporană, rupte de Bisericile tradiționale și constituite în structuri parabisericești” (p.365). În total sunt menționate șapte grupări neoprotestante, prezente și pe teritoriul României.

Impresionează plăcut și un „Sinaxar românesc”, inclus de asemenea în acest volum. Sunt selectate numele sfinților și sfințelor din calendarul ortodox și este descrisă sumar personalitatea tuturor celor care s-au încununat cu nimbul sfințeniei.

Două acatiste și anume : Acatistul Sfântului Arhanghel Gavriil și Acatistul Sfântului Arhanghel Rafael sunt orânduie în finalul acestui volum. Găsim aici și explicația surprinzătoare că aceste două acatiste au fost alcătuite chiar de către autor, dat fiind faptul

Recenzii

că în rânduiala liturgică se află înscris doar Acatistul Sfântului Arhanghel Mihail. Au fost tipărite aceste două cântări de laudă, cu binecuvântare arhierescă.

Nu doar o prefață ci și o postfață avem în volumul pe care îl recenzăm. Aflăm din această postfață că încă spre jumătatea anilor 80, autorul a alcătuit un sumar de carte, pe care intenționa să o publice, ca o sfidare a materialismului și ateismului regimului comunist. Acel sumar, puțin mai redus decât a fost alcătuit inițial, a devenit cuprinsul volumului apărut în 2016.

În conformitate cu tradiția redacțională de studii și cărți avem înscrisă în volum și o extinsă și autoritativă listă bibliografică, urmată de un „Indice selectiv de nume de autori moderni”.

Între aceste două liste se află și un „Indice de Sfinți”, ce acoperă șase pagini. Înșiruirea numelui Sfinților este în ordine alfabetică. Dacă într-o pagină am numărat numele a 32 de Sfinți, înseamnă că în cele șase pagini se află înscrise numele a aproximativ 200 de Sfinți.

Autorul nu a exclus nici o listă a cărților pe care le-a redactat și publicat, în Editura Christiana, în intervalul 2002-2016. Este vorba de 12 volume, la care îl adăugăm acum și pe cel actual, într-o prezentare grafică excepțională.

Pr. Prof. Dr. Dumitru Abrudan

Aa, Vv. (a cura di Giuseppe Alcamo), *Far Toccare Dio. La narazione nella catechesi*, Paoline Editoriale Libri, Milano, 2016, 201 pg.

Un colectiv de specialiști în catehetica specială, coordonați de Giuseppe Alcamo, propun un demers de epistemologie catehetică. Să-l faci pe aproapele tău să-L atingă pe Dumnezeu pe calea narațiunii aplicate în cateheză. Autorii, alcătuiind o diversitate de profiluri catehetice și pastorale, plecând de la perspectiva personală ne ajută să descoperim în ce mod narațiunea, expunerea narativă a conținuturilor de credință se îmbunătățește prin conținuturi coerente și în ce mod oferă oportunitatea, celui ce povestește Evanghelia, să personalizeze narațiunea așa după cum au făcut-o și Apostolii ori mărturisitorii credinței, mărturisind cu entuziasm și curaj credința lor în Hristos, Unicul Domn. Povestirea în sine, cea evanghelică în primul rând, ajută celor ce ascultă să se lase surprinși de ceea ce este narat și, mai mult, de cel care vorbește, care, în ethosul Evangheliei este Însuși Hristos. Prezența tainică a acestui Narator, incisiv și determinant, nu conferă narațiunii catehetice numai exigență teologică ci și un contur de viață prin care propovăduitorul se restaurează ca ucenic, discipol activ. Dacă a povesti conținuturile de credință te aseamnă cu cel care povestește iubirea (*Introdúcere*, pp.10-11) experiența acestui mod personal de a iubi, real și exigent, dezvoltă una dintre trăsăturile cele mai importante ale catehezei: înțelegerea ei în iubire.

Pe rând specialiștii își prezintă opțiunile. Giuseppe Alcamo prezintă tema *Catehezele pentru a educa în credință o împletire a istoriilor: biblică-ecclesială- personală* (pp.17-45) analizând identitatea credinței și construirea catehezei narative. Cosimo Scordato propune o analiză asupra *Statutului epistemologic al teologiei narative* (pp.47-77) pornind de la cercetarea teologiei narative prezentată în multitudine de moduri cu specială privire pe o exigență deseori eludată: diferența între a ignora textul și nararea lui după re-